

ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Եթէ հայերէն շիմտցող և մեր իրականութիւնը չճանաչող մէկին թուէր աշխարհիս զանազան կողմերում լոյս տեսնող մեր թերթիքի և հանդէսների լոկ անուանացուցակը՝ նա հեացած պէտք է բացազանչէ. «Փոքրածիւ հայերիդ նման ընթերցասէր և դրականասէր ժողովուրդ չկայ աշխարհում»։ Ինքնեւրդ գտակը. «Արարատ», «Ազատ Բեմ», «Անահիտ», «Ազգադրական Հանդէս», «Արարես», «Արեւիկան Մամուլ», «Արմէնիան», «Արեւիք», «Արշալոյս», «Արծիւ», «Աշխատանք», «Արտե Իս», «Աղբիւր», «Արդասիք», «Առողջտպահիչ», «Բաղձաղէպ», «Բառասէր», «Բարի Լոյս» «Բիւզանդիոն», «Բամբեր», «Գուլթան», «Գեղուհի», «Դրօշակ», «Դիտակ», «Երեսմարդ Հայաստան», «Ընկեր», «Երաւունք», «Հոյս», «Հուժմայ», «Հուսարեր», «Լուրեր և Զ», «Ծաղիկ», «Կուռիկ», «Կոչնակ», «Հոփիւ», «Հանդէս Ամսօրեայ», «Հասկեր», «Հայրենիք», «Հորիզոն», «Ջայն Հայրենեաց», «Մասիս», «Մշակ» «Մուրճ», «Մանգուլէ», «Կոյս», «Յառաջ», «Նոր-Դար», «Շարժում», «Շիրակ», «Ռազմիկ», «Սուրհանդակ», «Սոցիալիստ», «Վարպէր», «Տարազ», «Քաղաքացի»... և դեռ ճիւղ է կարող ասել թէ այս ցուցակը լրիւ է և զանազան ծակ ու ծուկերում չեն մնացել չիշատակուած մի բանի անուններ. այդ չիշատակուած «թերթերի» ու հանդէսների» մեծապատիւ խմբագիրներից և տնօրէններից կանխօ՛ն ներողութիւն ենք խնդում... Մամուլի տակից՝ թափուող թղթի այդ կոյտի մէջ Լամբարուած հայի ամբողջ մտաւոր

ստեղծագործութիւնը, որ եթէ քննելու լինենք որակի կողմից հազիւ թէ այդ համապատասխանելիս լինի քանակին... Զաւազանց սակաւածիւ ընթերցողների պահանջներով չէ, ի հարկէ, բացառուած այդ առատութիւնը, ոչ էլ զբաղան ոյժերի բազմութեամբ, այլ մեր ազգի ցիրուցան, վտարանդի դրութեան և կուլտուրական զարգացման համար անընդատ պայմաններով, ինչպէս և լուրջ գիտակից հասարակութեան բացակայութեամբ։ Եթէ մեր իրականութեան մէջ իսկապէս դոյութիւ նուենար մի գիտակցող ընթերցասէրների ստուար հասարակութիւն—այն ժամանակ այդ, մեծ մասամբ վտիտ, անբովանդակ, շարժառթեամբ իրանց կեանքը պահպանող մրոտած թերթերի փոխարէն կ'ունենայինք աւելի սակաւածիւ, բայց հիւթալի, կենսունակ, բովանդակութեամբ հարուստ և համախմբուած ոյժերով տանուող հրատարակութիւններ։ Ներկայ պայմաններում մեր ընթերցող հասարակութեան վրայ զբաժնուած շատ դժուար է գլուխ բերել որեւէ լուրջ հրատարակութիւն, առանց մեծամեծ նիւթական ու բարդական զոհաբերութիւնների։

«Ինդուհի», պատկերազարդ հայաթերթ—Վենետիկ այդ հրաշալի հրատարակութիւնը չորրորդ տարին է որ լոյս է տեսնում 1905 թ. հատորը զերգանցում լոյսը նախորդները իր տեսնելական nec plus ultra կատարելութեամբ։ Դժուար է երեւակայել աւելի փառայեղ հրատար-

բախուժելն, քան այս հատորը: Մխիթարեան տպարանը կարող է այս հրատարակութեամբ պարծենալ ոչ միայն հայերիս, այլ և օտարներէ առջև: Կեցցէ մխիթարեաններէ զեղարուեստական տըպարանը: Ինչ վերաբերում է ըովանդակութեան—ինքը խմբագրութիւնը խոստովանում է և բացատրում նրա թերութիւնը: «Գեղուն»-ին ունի երկու պահանջ,—ասում է Ն. Ս. Երեմեան,—զեղարուեստին կատարելը և զբաղեցնելն հաճելին: Առաջնայն համար մենք անեն զո՞ղովութիւն յանձ առած և մեծղի պատրաստականութեամբ ասպնով կը սկսենք այս բաղամածխոս հրատարակութիւնը. իսկ երկրորդը—զբաղանութեան հաճելին, անձանօթ զիմակաւոր ողի մըն է կարծես, որ չենք զիտար թէ իր ղեմակը վար առնելուն, աշխատութիւննիս վարձատրող չոր ժողով մը, թէ անագնիւ ծաղր մը ցոյց պիտի տայ»... «Բանի որ մեր պատկերազարդ թերթը՝ զեղեցիկ պատկերներուն համապատասխան՝ զեղեցկազդիտական մըտաւորականին պշարանքն կը պահանջէ, բնականաբար մենք մեր շրջանէն զուրա ելած, պիտի ղեմենք ոչ վանական զբաղեաներուն. հրաւիրեցինք ծանօթ վիպասաններ, զեղեցիկին սիրահար գրիչներ, խոստացանք վարձատրել նաև զբամով և խոստացանք արժանաւոր վարձատրութիւն, սակայն այս պահուս, իրր մեր հրաւերին վրայ անցեր է ութ ամիս, տակաւին գոհացուցիչ պատասխան մը չենք առնել: Ուրեմն!»—«Գեղունի»-ի մէջ տպուած են հետեւեալ յօդուածները. Սէյլան՝ «Յովհան Վարդապետի կամ Թաղմաղ-շահի արշաւանքն ի Վասպուրական 1537—1537».—Տէր-Սահակեան՝ «Հայ կայսերաց զբաղմանը».—«Հայ կայսրուհիները».—«Հայ արուեստագէտ մը՝ Օհաննէս Միւհէնտիսեանը».—Մաքս Լի՛գլտակի հոսանքը».—«Մարտուռներ» քանաստեղ-

ծութիւններ Դանիէլ Վարուժանի».—«Գրական յուշեր».—Ն. Ս. Էֆրեմեան՝ «Բնաշխարհի նշմարներ».—Ատրուշան՝ «Խոսքեր».—Ն. Ս. Երեմեան՝ «Գատկերներու լեզուն»:

—

Ըստաջ, Թիֆլիս, օրաթերթ:—«Արշալոյս»-ից յետոյ սա երկրորդ փորձն է հրատարակել էժանպիւն հայ լրագիր (տարեկան 7 ր.). տարեկրութիւնը այն է որ «Արշալոյս» նոյն գնով տալիս է և պատկերազարդ յաւելում: «Յառաջի» զխաւոր զբաղան-հրատարակաստական ոյմերն են պ. Ա. Անարոնեան, Թոփչեան, Պաթակ, Դաւթեան, Լազարեան և Օհաննէսեան: Իր նպատակը հետեւեալ կերպով է բնորոշում «Յառաջի» խմբագրութիւնը. «Հայ ժողովրդի գոյութեան ասպնովութեան խնդրում «Յառաջի» համարձակութիւն ունի պաշտպան հանդիսանալու հայութեան, իսկ քաղաքական և տնտեսական խնդիրներում՝ պաշտպան և բերան ժողովրդի աշխատաւոր մասայիս: Զգիտներ որ հայ թերթը հակառակ նպատակներ ունի: Մեզ թուում է թէ նոր թերթի ինքնուրոյնութիւնը աւելին բնորոշում է: 15-ում տպուած հետեւեալ խօսքով ցնցել երկչոտ տարերը, չթոյլ տալ որ աղատութեան թշնամիներ յապառաջութիւնը կամ խաբուսիկ խոստումները մամուլատեն հատարական զգայնութիւնը, միշտ վառ պահել լուսաւոր հեռանկարներէ կիզիչ կարօտը, պոյքարել յուսարեկութիւններէ և հիւսնդոտ հիասթափութիւններէ զէմ, բաց ու թարմ պահել արիւնքով բերքը»:

—

Հուրիզում, շաբաթաթերթ, Դահիլէ (Եգիպտոս):—Դահիլէի ազգային կալուածներէ տարածութիւնը, արժէքը և տարեկան հասոյթն է առաջ բերուած Թ. 14-ում: Միայն Դահիլէի ազգ. քաղաքական ժողո-

զի իրաւասութեան տակ զանուսմեն 7 ազարակներ 170,000 եղիւ. ոսկու արժողութեամբ և 7,751 եզ. ոսկի տարեկան հասոյթով. Տներ, խանութներ և զեարկներ 14 300 եզ. ոս. արժէքով և 672 եզ. ոսկի հասոյթով. Տարեկան բնդհանուր հասոյթը 8,424 եզ. ոսկի է.— մի պատկառելի դուստր. Պէտրէէ՝ բնթերցողը իմանայ որ Ալեքսանդրիայի քաղ. ժող. իրաւասութեան տակ զանուսմած աղղ. կալուածներն էլ բաւական խոշոր են: Սակայն ինչ գործադուծիւն են զանուսմ այդ հասոյթները հայ ժողովրդի օգուտի տեսակէտից. տուտմարանները՝ խողովիք այս կամ այն փաշային և բէյին բաժանոցներուն. երկու քաղաքներուն մէջ եւ մեր աղղ. երկսեւ գլորոցները կը կառավարուին կրթական գործէն բացարձակապէս անտեղեակ հազարաբաժաներով, որոնց ձեռքին մէջ թուլանութի ուսուցիչներ՝ գործիք եղած՝ բութ զանակներով կը խողիտդին աղղին մատաղ սերունդը պարտաստելով զանոնք հաշմանդամ ու խեղա-

միտ ապագայ հայութեան անդամներ *):

Ահա ձեզ և նիւթական առատ միջոցներ և անդլիական կառավարութեան տուած ամենաազատ կարգեր, բայց... դարաւոր ստրուկութեան մէջ այլասերուած հայը չէ կարողանում խելացի հիմքերի վրայ դնել այդ զաղութում սեփական գործերը: Այո, պէտք է լուրջ կերպով մտածել մեր ժողովրդի քաղաքական դաստիարակութեան վրայ, իսկ զրա համար հարկաւոր է ժամանակակից դիտութեան վրայ զրա՞ մարտաւաններ, լուրջ մտաւոր-բարոյական պաշար տուող մամուլ և մանր-մունրներ ու անմիտ կուսակցամուլ խժըժանքներից, ինտրիգներից, բախտաբէնդութիւնից և պոռոտախօսութիւնից բարձր կանգնած երիտասարդութիւն, որ ընդունակ լինէր այդ ապարդիւններում գործելու և զեկավար դէր ստանձնելու: Ժողովրդի տղիտութիւնն ու միամտութիւնը հերքէ է որքան շահագործեցին զանազան մութ ոյժեր:

Պ Ո Ս Տ Ա Ր Կ Ղ

ՊԱՐԻՉ. Հայ Աշխ. Միութեան Վարչութեան.— Զափազանց ցատկով է որ Պարիզի տաշողջ հոյ գաղութը իր հոյ տկնալմանառնւորով և այլ բարեկեցիկ անդամներով չի կարողանում հանդէսներ իւր թերթերի բաժանորդագին անկամ հայձայնել: Աղորմալ ինքնամանաւորութիւն ժամանակակից Բարեկտնի հայերիդ մէջ. տարօրինակ չէ որ յետ ընկած Զանգեզուրի մի գիւղ էլ, Պարիզն էլ իրանց յոյսը դնեն ձրի կամ նուկրուած հրատարակութիւններ ստանալու վրայ... Գէթ պոստի ծախքի համար հող տանէիք...

1905 թ. ԲԱԺԱՆՈՐԳՆԵՐԻՆ.— Քաղաքական խառնակութիւնների և պոստի զործադուլի պատճառով, երեւի, շատ՝ րը չ'են ստացել «Մուրճի» անցեալ տարուայ վերջին մի քանի համարները. խմբադրութիւն խնդրում է այդպիսիներից՝ բաց նամակով տեղեկացնել թէ ո՞ր համարներն են կորե, որպէսզի նորից ուղարկուին:

*) Տեւ «Մուրճ» 1904 թ. N 6, 7 Ավգի «Եղիպտահայ»: